

KIESRAAD

Jaarverslag

2000

Februari 2001

1. Inleiding

Met ingang van 1 januari 1997 valt de Kiesraad onder de Kaderwet adviescolleges. Op grond van artikel 28, eerste lid, van deze wet brengt de Kiesraad onderstaand zijn verslag uit over het jaar 2000.

De Kiesraad fungeert tevens als centraal stembureau voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer, de Eerste Kamer en het Europees Parlement. De werkzaamheden die hieruit voortvloeien blijven in dit jaarverslag echter buiten beschouwing, aangezien zij geen betrekking hebben op de adviestaak van de Kiesraad.

2. Taak en samenstelling

De instelling van de Kiesraad is geregeld in artikel A 1 van de Kieswet.

Artikel A 2 van de Kieswet bepaalt over de samenstelling en de taak van de Kiesraad het volgende:

1. De Kiesraad heeft tot taak de regering en de beide Kamers der Staten-Generaal van advies te dienen in uitvoeringstechnische aangelegenheden die het kiesrecht of de verkiezingen betreffen.
2. De Kiesraad treedt voorts op als centraal stembureau in de gevallen waarin de wet dat voorschrijft.
3. De Kiesraad bestaat uit zeven leden.

In 2000 was de Kiesraad als volgt samengesteld:

- mr. F.J.W.M. van Dooren, voorzitter;
- mw. drs. I. Günther, ondervoorzitter;
- mr. C. Borman;
- mr. T. Elzenga;
- dr. J.A.O. Eskes;
- mr. T. Nijenkamp;
- R.T.B. Heemskerk, leden.

Het secretariaat van de Kiesraad was als volgt samengesteld:

- mw. mr. drs. A.G. van Dijk, secretaris;
- mw. mr. C.A.R. de Beus, adjunct-secretaris;
- mw. M.J. Willemse, ambtenaar van de Kiesraad.

3. Werkzaamheden in 2000

In 2000 stonden de zeven vergaderingen van de Kiesraad mede in het teken van zijn adviestaak.

Op verzoek van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft de Kiesraad in 2000 de volgende adviezen uitgebracht:

1. Advies van 28 januari 2000 inzake het wetsontwerp tot combinatie van de stemming voor de verkiezingen van de gemeenteraden en provinciale staten en over te treffen uitvoeringsmaatregelen;
2. Advies van 23 mei 2000 inzake een nota van wijziging in de Tijdelijke referendumwet (Trw);
3. Advies van 23 mei 2000 inzake de Proeve van wetgeving inzake een beslissend correctief referendum;
4. Advies van 23 mei 2000 inzake een aantal aspecten van de verdeling van restzetels;
5. Advies van 31 augustus 2000 inzake een concept van een algemene maatregel van bestuur ter uitvoering van de Tijdelijke referendumwet (Tijdelijk referendumbesluit);

6. Advies van 31 augustus 2000 inzake het wetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet houdende verlenging van de duur van de stemming tot negen uur 's avonds, alsmede regeling van diverse andere onderwerpen;
7. Advies van 20 november 2000 inzake het voorontwerp van wet tot dualisering van het gemeentebestuur;
8. Advies van 20 november 2000 inzake de verkorting van de termijn tussen stemming voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer en de eerste samenkomst van de Tweede Kamer;
9. Advies van 24 november 2000 inzake een voorstel tot wijziging van het Kiesbesluit in verband met goedkeuring en gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd;
Uit eigen beweging heeft de Kiesraad het volgende advies uitgebracht:
10. Advies van 3 april 2000 inzake de registratie van aanduidingen van politieke groeperingen in relatie tot Eerste-Kamerverkiezingen.

Daarnaast heeft de Kiesraad in samenwerking met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een onderzoek van Het Expertise Centrum begeleid. Het betreft een onderzoek naar mogelijkheden verkiezingsprocessen verder te automatiseren, zodanig dat er voor de kiezers minder drempels zijn om een stem uit te brengen, het verkiezingsproces wordt vergemakkelijkt en de vaststelling van de uitslag zorgvuldiger en sneller kan plaatsvinden.

In paragraaf 4 tot en met 12 wordt een korte weergave op hoofdpunten gegeven van de inhoud van de verschillende adviezen. In paragraaf 13 wordt verder ingegaan op de werkzaamheden van de Kiesraad inzake het onderzoek door Het Expertise Centrum.

4. Advies van 28 januari 2000 inzake het wetsontwerp tot combinatie van de stemming voor de verkiezingen van de gemeenteraden en provinciale staten en over te treffen uitvoeringsmaatregelen

4.1 Adviesaanvraag

In de adviesaanvraag van 13 december 1999 werd de Kiesraad om advies gevraagd over het wetsontwerp tot combinatie van de stemming voor de verkiezingen van de gemeenteraden en provinciale staten en over te treffen uitvoeringsmaatregelen.

4.2 Advies over combinatie

In het advies heeft de Kiesraad een uitvoerig overzicht gegeven van de ideeën die er in het verleden zijn geweest over een combinatie van verkiezingen. Uit dit overzicht kan worden afgeleid dat de Kiesraad in het verleden nimmer principiële bezwaren heeft gehad tegen het combineren van raads- en statenverkiezingen. Het zijn steeds de praktische problemen geweest die hebben geleid tot negatieve advisering over een combinatie van verkiezingen. De Kiesraad heeft in zijn advies de volgende praktische bezwaren weergegeven:

- het tellen van de stemmen als dit handmatig gebeurt en het gebruik van stemmachines;
- de omvang van het paneel van stemmachines waarop kandidaten worden vermeld;
- verschillende categorieën kiesgerechtigden;
- landelijke invloed bij combinatie van decentrale verkiezingen met landelijke;
- verwarring bij de kiezers;
- cumulatie van verkiezingen (bijvoorbeeld met deelraadsverkiezingen en referenda).

De Kiesraad heeft geconcludeerd dat de belangrijkste praktische bezwaren tegen een combinatie van verkiezingen zijn verdwenen door de vlucht die het gebruik van stemmachines heeft genomen. Een combinatie van verkiezingen gaat uitvoeringstechnisch derhalve tot de mogelijkheden behoren, al blijven er nog wel verschillende

andere praktische problemen bestaan. Hoewel deze bezwaren niet zo zwaar wegen dat een combinatie moet worden ontraden, verdienen zij wel de nodige aandacht.

4.3 Advies over uitvoeringsbepalingen

De Kiesraad heeft aangegeven een voorstander te zijn van het opnemen van typische uitvoeringsbepalingen, in verband met de combinatie van verkiezingen, in het Kiesbesluit in plaats van in de Kieswet. Volgens de Raad kan niet worden volstaan met de bepalingen die reeds in het Kiesbesluit zijn opgenomen ten behoeve van de combinatie van verkiezingen. De Raad heeft voorgesteld een reeks aparte bepalingen in het Kiesbesluit op te nemen met het oog op de structurele combinatie van raads- en statenverkiezingen.

5. Advies van 23 mei 2000 inzake een nota van wijziging in de Tijdelijke referendumwet (Trw)

5.1 Adviesaanvraag

Bij brief van 27 april 2000 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de Kiesraad verzocht te adviseren over het voornemen in de fase van het inleidend verzoek van het referendum te volstaan met een lichtere procedure voor vaststelling van het aantal ingediende verzoeken en de beslissing omtrent toelating dan is opgenomen in het voorstel voor de Tijdelijke referendumwet (Trw). Bedoelde werkzaamheden zouden niet meer worden verricht door het plaatselijk stembureau, het hoofdstembureau respectievelijk het centraal stembureau, maar door de voorzitters van die stembureaus (de voorzittersvariant).

5.2 Advies inzake de voorzittersvariant

De Kiesraad geeft aan dat hij met dit voornemen kan instemmen. De Kiesraad maakt verder van de gelegenheid gebruik enkele opmerkingen te maken, die ten dele los staan van voorgenomen wijzigingen in de procedure. Deze opmerkingen zijn voornamelijk van technische aard.

6. Advies van 23 mei 2000 inzake de Proeve van wetgeving inzake een beslissend correctief referendum

6.1 Adviesaanvraag

Bij brief van 3 maart 2000 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de Kiesraad een proeve van wetgeving inzake een beslissend correctief referendum toegezonden en de gelegenheid gegeven voor het geven van commentaar.

6.2 Advies inzake de Proeve

De Kiesraad geeft aan dat de Proeve in belangrijke mate overeenkomt met het voorstel voor de Tijdelijke referendumwet. De Kiesraad heeft bij brief van 24 november 2000 hierover geadviseerd. Bij advisering over de Proeve heeft de Kiesraad zich beperkt tot de verschillen tussen het wetsvoorstel voor de Tijdelijke referendumwet en de proeve. De proeve heeft de Kiesraad aanleiding gegeven tot commentaar op twee punten:

1. de voorgestelde wijziging van de Kieswet;
2. de regeling rond de onthouding van de bekrachtiging aan een wetsvoorstel tijdens de inleidende fase.

6.2.1 Voorgestelde wijziging van de Kieswet

De voorgestelde wijziging van de Kieswet heeft betrekking op de combinatie van stemmingen. In de Proeve wordt voorgesteld in aanvulling op het artikel in de Kieswet (artikel J 6 Kieswet) waar de combinatie van stemmingen is neergelegd, een bepaling op te nemen waarin is geregeld dat in uitvoeringsregelgeving voorschriften kunnen worden

opgenomen met het oog op de combinatie van verschillende in de Kieswet geregelde stemmingen, referenda en door de gemeenteraad uitgeschreven stemmingen. De Kiesraad kan met de strekking van het voorstel instemmen en beschouwt het als een voordeel dat deze nieuwe bepaling basis biedt om voor een combinatie van stemmingen nadere regels te stellen. De Kiesraad stelt echter voor dit artikel niet als aanvulling op de huidige bepalingen in de Kieswet over combinatie van stemmingen te laten gelden, maar als vervanging daarvan. Op grond daarvan kan namelijk in het Kiesbesluit worden bepaald dat de gemeenteraad kan beslissen het stemlokaal voor verscheidene gelijktijdig te houden stemmingen te gebruiken, zoals ook de andere aspecten van de combinatie in het Kiesbesluit worden geregeld. Hiermee wordt voorkomen dat artikel J 6 van de Kieswet dat nu ziet op de combinatie van stemmingen, steeds van overeenkomstige toepassing moet worden verklaard, zoals in artikel 107 van de proeve gebeurt voor referenda.

6.2.2 De regeling rond de onthouding van de bekrachtiging aan een wetsvoorstel tijdens de inleidende fase

De Kiesraad geeft in het advies aan dat de bepaling waarin neergelegd is dat een beslissing tot niet-bekrachtiging kan worden genomen tijdens de referendumprocedure, slecht past in de gekozen systematiek een referendum te doen houden tussen het moment van aanvaarding door het parlement en bekrachtiging. Het zou volgens de Kiesraad systematisch logischer zijn deze beslissing pas te nemen nadat het referendum is gehouden of onherroepelijk is komen vast te staan dat geen referendum wordt gehouden.

7. Advies van 23 mei 2000 inzake een aantal aspecten van de verdeling van restzetels

7.1 Adviesaanvraag

Bij brief van 7 maart 2000 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties advies gevraagd over een aantal aspecten van de verdeling van restzetels, naar aanleiding van het voorstel het aantal zetels van provinciale staten te verkleinen. De adviesaanvraag bevat na een uitvoerige inleiding over de huidige wijze van de verdeling van restzetels en de beschrijving van een tweetal alternatieven daarvoor, enkele vragen aan de Kiesraad. De vragen hebben betrekking op de verdeling van de restzetels via de methode-'Lower Quota Webster' (LQW). Deze methode is ook bij de herziening van de Kieswet eind jaren '80 aan de orde geweest. De Kiesraad heeft over de vraag naar de wenselijkheid van de invoering van deze methode geadviseerd op 7 september 1988. De meerderheid van de raad vond destijds dat er reden was het systeem-LQW af te wijzen. In de adviesaanvraag wordt op dit advies van de Kiesraad ingegaan.

7.2 Advies inzake de verdeling van restzetels

Alvorens in te gaan op de in de adviesaanvraag gestelde vragen, wordt in het advies in meer algemene zin de problematiek van de verdeling van restzetels aan de orde gesteld. Concluderend wordt in het advies gesteld dat verkleining van het aantal zetels van provinciale staten in de ogen van de Kiesraad geen aanleiding is voor wijziging van de methode van toedeling van restzetels. Daarbij heeft de Raad onderkend dat een systematische geringe benadeling van kleine partijen versterkt kan doorwerken naar de samenstelling van de Eerste Kamer. De invloed van de methode van restzeteltoedeling op de uitslag is echter gering. Bovendien is de Kiesraad van mening dat keuzes voor het stelsel van de statenverkiezing niet moeten worden ingegeven door de effecten daarvan op andere verkiezingen.

Indien een andere methode van restzetelverdeling wordt overwogen, verdient de methode-LQW de voorkeur boven die van de grootste overschotten of de methode-AZ. Daarbij gaat de voorkeur van de Kiesraad uit naar de uitwerking van deze methode zoals is beschreven door Anthonisse boven de uitwerking in het amendement-Kohnstamm.

Deze uitwerking speelt uitsluitend een rol indien de methode wordt gecombineerd met een kiesdrempel. Toepassing van de methode-LQW zonder kiesdrempel leidt tot een toename van het aantal partijen dat zitting heeft in de vertegenwoordigende organen. Indien de methode-LQW wordt ingevoerd, verdient het aanbeveling dit voor alle verkiezingen te doen en de mogelijkheid van lijstencombinaties te laten vervallen.

8. Advies van 31 augustus 2000 inzake een concept van een algemene maatregel van bestuur ter uitvoering van de Tijdelijke referendumwet (Tijdelijk referendumbesluit)

8.1 Adviesaanvraag

Bij brief van 22 mei 2000 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de Kiesraad verzocht advies uit te brengen over een concept van een algemene maatregel van bestuur ter uitvoering van de Tijdelijke referendumwet (Tijdelijk referendumbesluit).

8.2 Advies inzake het Tijdelijk referendumbesluit

De Kiesraad geeft in zijn advies op enkele punten commentaar, dat voornamelijk technisch van aard is. Verder merkt de Kiesraad op dat de Raad in zijn advies van 24 november 1999 over de Tijdelijke referendumwet als uitgangspunt heeft opgenomen dat verzoekschriften en ondersteuningsverklaringen worden gecontroleerd op het moment waarop deze worden ingediend, respectievelijk afgelegd. De Kiesraad heeft toen bepleit het mogelijk te maken hiervan aantekening te maken in de gemeentelijke basisadministratie, om controle op dubbele verzoeken en ondersteuningsverklaringen door gemeenten zo eenvoudig mogelijk te maken. Uit de eerste paragraaf van de toelichting bij het conceptbesluit heeft de Kiesraad afgeleid dat het niet mogelijk zal zijn in de GBA een dergelijke aantekening te maken. De Kiesraad pleit in het onderhavige advies nogmaals voor een wijziging van het logisch ontwerp van de GBA op dit punt.

9. Advies van 31 augustus 2000 inzake het wetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet houdende verlenging van de duur van de stemming tot negen uur 's avonds, alsmede regeling van diverse andere onderwerpen

9.1 Adviesaanvraag

Bij brief van 6 juni 2000 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de Kiesraad verzocht zijn opvatting kenbaar maken over het wetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet houdende verlenging van de duur van de stemming tot negen uur 's avonds, alsmede regeling van diverse andere onderwerpen.

9.2 Advies inzake wijziging van de Kieswet

Een deel van de wijzigingen heeft betrekking op onderwerpen waarover de Kiesraad reeds eerder heeft geadviseerd. De Kiesraad gaat in zijn advies op die aspecten van het wetsvoorstel niet verder in. Hieronder worden onderwerpsgewijs de hoofdpunten van het advies van de Kiesraad weergegeven.

9.2.1 Openingstijd stembureau

De Kiesraad geeft in het advies aan dat de Raad bij brief van 14 november 1994 heeft geadviseerd over de verlenging tot 20.00 uur. De Raad geeft aan dat bedoeld advies uit 1994 gezien moet worden in het licht van het feit dat verruiming van de openingstijd destijds werd overwogen met het oog op verhoging van de opkomst van de kiezers. De Kiesraad betwijfelde of de voorgestelde maatregel daartoe zou leiden. Gelet op de opkomst van kiezers na verlenging van de duur van stemming, lijkt deze twijfel achteraf gerechtvaardigd. De huidige verruiming is niet geplaats in het perspectief van opkomstverhoging, maar heeft als doel een betere dienstverlening aan de kiezer. Naar de mening van de Kiesraad is een opening van 8.00 tot 20.00 een voldoende

dienstverlening aan de kiezer. De Kiesraad signaleert voorts praktische problemen bij een verdere verruiming van de openingstijd. De Kiesraad is van mening dat het voordeel voor de kiezers bij een verdere verlenging van de duur van de stemming niet opweegt tegen de geschetste nadelen en heeft derhalve geadviseerd niet tot een verlenging over te gaan.

9.2.2 Kiesrecht Nederlanders in het buitenland

De Kiesraad heeft reeds in een eerder advies aangegeven te kunnen instemmen met het meezenden van een extra enveloppe ten behoeve van de scheiding van het stembiljet en het briefstembewijs. De Raad merkt naar aanleiding van de uitwerking van de regeling rond de extra enveloppen in zijn advies op dat het niet wenselijk is dat deze enveloppe aan de voorzitter van het briefstembureau is geadresseerd. De Kiesraad heeft in zijn advies voorgesteld de enveloppe voor het briefstembewijs van de retourenveloppe te laten onderscheiden door de kleur of de opdruk 'stembiljet'. Daarnaast heeft de Kiesraad geadviseerd een bepaling op te nemen in de Kieswet waarin neergelegd wordt dat aantekening wordt gemaakt van het feit dat zich geen of meer dan een stembiljet in de enveloppe bevindt en dat indien zich meer dan een stembiljet in een enveloppe bevindt, deze biljetten terzijde worden gelegd. Verder heeft de Raad aangegeven te kunnen instemmen met het voorstel briefstembureaus ook te laten gebruiken door kiezers die niet in het land van vestiging van het briefstembureau wonen. Het uitgangspunt daarbij moet volgens de Kiesraad wel zijn dat de postverbinding tussen het land waar het briefstembureau wordt ingesteld en de landen waarvoor dit briefstembureau geldt, beter is dan tussen Nederland en de desbetreffende landen.

9.2.3 Strafbaarstelling ronselen van ondersteuningsverklaringen

De Kiesraad heeft in zijn advies aangegeven dat het voldoende is te volstaan met een strafbaarstelling van de omkoping en het zich laten omkopen tot het afleggen van een ondersteuningsverklaring. In de praktijk zal het namelijk nauwelijks mogelijk zijn het ronselen van ondersteuningsverklaring strafbaar te stellen. Daarnaast is naar de mening van de Kiesraad een belangrijker argument om niet tot strafbaarstelling van ronselen over te gaan dat elke ondersteuningsverklaring min of meer door middel van de handelswijze in de nieuw voorgestelde bepaling, te weten het stelselmatig personen aanspreken of anderszins persoonlijk benaderen, wordt verkregen.

10. Advies van 20 november 2000 inzake het voorontwerp van wet tot dualisering van het gemeentebestuur

10.1 Adviesaanvraag

Bij brief van 27 oktober 2000 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties verzocht advies uit te brengen over het voorontwerp van wet tot dualisering van het gemeentebestuur.

10.2 Advies inzake voorontwerp van wet tot dualisering van het gemeentebestuur

In het advies geeft de Raad aan dat de materie van het voorontwerp grotendeels valt buiten het werkterrein van de Kiesraad. In zijn reactie heeft de Kiesraad zich beperkt tot de wijzigingen op het terrein van de Kieswet en de daarmee samenhangende wijzigingen van de Gemeentewet. De Kiesraad geeft aan te kunnen instemmen met de opzet van het nieuwe systeem, waarbij de nieuwe raad op de in kiestechnische zin vroegst mogelijke termijn bij elkaar komt, binnen een periode van zes weken vanaf die datum de wethouders benoemd worden en de oude wethouders tot die tijd demissionair in functie zijn. De Kiesraad heeft aangegeven dat het voor de voortgang van het bestuur wenselijk is dat het orgaan in nieuwe samenstelling zo spoedig mogelijk in functie treedt. In het advies worden voorts de concrete wijzigingen in Gemeentewet en Kieswet waarmee dit

nieuwe stelsel in het voorontwerp wordt geïmplementeerd, behandeld en voorstellen tot technische verbetering gedaan.

11. Advies van 20 november 2000 inzake de verkorting van de termijn tussen stemming voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer en de eerste samenkomst van de Tweede Kamer

11.1 Adviesaanvraag

Bij brief van 16 oktober heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties advies gevraagd over zijn voornemen enkele wijzigingen in de Kieswet aan te brengen teneinde de termijn tussen stemming voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer en de eerste samenkomst van de Tweede Kamer te verkorten.

11.2 Advies inzake verkorting van de termijn van aantreden van Tweede Kamerleden na een verkiezing

De Kiesraad geeft in zijn advies aan nadrukkelijk in te stemmen met het uitgangspunt dat de vaststelling van de uitslag niet eerder dan op de vijfde dag na de stemming kan worden vastgesteld. Verder wijst de Kiesraad erop dat door de verkorting van de termijn tussen stemming en eerste samenkomst de kans dat fouten worden ontdekt ná de toelating van de nieuwe leden toeneemt. Die kunnen dan geen gevolgen meer hebben voor de samenstelling van de Kamer.

Verder heeft de Kiesraad opgemerkt dat als gevolg van het feit dat de termijn van kennisgeving van benoeming aan de benoemden van drie dagen naar één dag wordt bekort de wettelijke regeling op dit punt moet worden aangepast. In de praktijk wordt de kennisgeving van benoeming aan de griffier van de Tweede Kamer overhandigd in plaats van aangetekend verzending aan de benoemden. De nieuw benoemden komen bij de griffier langs om de aanvaarding van hun benoeming te tekenen. De Kiesraad heeft derhalve geadviseerd de procedure zoals die nu in de Kieswet is neergelegd te vervangen door een regeling van de procedure zoals die hierboven beschreven is.

12. Advies van 24 november 2000 inzake een voorstel tot wijziging van het Kiesbesluit in verband met goedkeuring en gebruik van stembalies voor meer dan twee stemmen tegelijkertijd

12.1 Adviesaanvraag

Bij brief van 27 oktober 2000 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de Kiesraad verzocht advies uit te brengen over een voorstel tot wijziging van het Kiesbesluit in verband met de goedkeuring en het gebruik van stembalies voor meer dan twee stemmen tegelijkertijd. Dit voorstel houdt onder meer verband met het voorstel voor de Tijdelijke referendumwet. Inwerkingtreding van de Tijdelijke referendumwet doet de kans dat er meer dan twee stemmen tegelijkertijd worden gehouden, toenemen.

12.2 Advies inzake een wijziging van het Kiesbesluit i.v.m. goedkeuring en gebruik van stembalies voor meer dan twee stemmen

De Kiesraad geeft aan dat onder de huidige regelgeving een stembalie voor niet meer dan twee stemmen tegelijkertijd kan worden goedgekeurd en worden gebruikt. In zijn advies van 24 november 1999 over de Tijdelijke referendumwet heeft de Kiesraad hier reeds op gewezen. De Kiesraad geeft in zijn advies aan te kunnen instemmen met de keuze het gebruik van de stembalie voor meer dan twee stemmen tegelijkertijd te regelen in het Kiesbesluit en niet te kiezen voor een (tijdelijke) afwijking van het Kiesbesluit in het Tijdelijk referendumbesluit. Voorts geeft de Kiesraad in zijn advies aan er geen voorstander van te zijn dat in het goedkeuringsbesluit wordt bepaald voor hoeveel stemmen tegelijk de stembalie mag worden gebruikt. Het aantal stemmen waarvoor een stembalie, die geschikt is voor gebruik bij verscheidene

stemmingen tegelijkertijd, kan worden ingezet, is afhankelijk van het type stemming (bijvoorbeeld voor een verkiezing voor een vertegenwoordigend orgaan of voor een referendum). De Kiesraad heeft geadviseerd daarom uit te gaan van een goedkeuring van een stemmachine voor het gebruik van één stemming of voor méér dan een stemming tegelijkertijd. Gemeenten moeten vervolgens zelf beoordelen of in een concreet geval de stemmachine voor alle op die dag te houden stemmingen kan worden ingezet.

13. Advies van 3 april 2000 inzake de registratie van aanduidingen van politieke groeperingen in relatie tot Eerste-Kamerverkiezingen

13.1 Advies uit eigen beweging

Bij brief van 6 december 1999 heeft de Kiesraad een brief van de Onafhankelijke Senaats Fractie (OSF) voor behandeling overgedragen aan het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. In die brief werd gevraagd om terugbetaling van de waarborgsom die was betaald voor registratie van de aanduiding van de OSF in het register van aanduidingen voor de verkiezingen van de leden van de Tweede Kamer. De Kiesraad heeft naar aanleiding van het verzoek van de OSF aangekondigd dat de Kiesraad overwoog omtrent de registratie van aanduidingen voor politieke groeperingen in relatie tot de Eerste-Kamerverkiezingen advies uit te brengen.

13.2 Advies inzake registratie aanduiding Eerste-Kamerverkiezingen

Een politieke groepering die aan de Eerste-Kamerverkiezingen wil deelnemen met een aanduiding boven de lijst dient die aanduiding te laten registreren bij de Kiesraad in het register van aanduidingen voor de Tweede-Kamerverkiezingen. Het gevolg hiervan is dat, indien een dergelijke groepering slechts deelneemt aan de Eerste-Kamerverkiezingen de waarborgsom voor registratie van de aanduiding niet wordt terugbetaald en de aanduiding wordt geschrapt, omdat geen kandidatenlijst is ingeleverd voor de Tweede-Kamerverkiezing.

De Kiesraad geeft in zijn advies aan dat de Raad het niet aanvaardbaar vindt dat partijen die wel aan de Eerste-Kamerverkiezingen willen deelnemen, maar niet aan de Tweede-Kamerverkiezingen, voor wat betreft de registratie van hun aanduiding, worden benadeeld ten opzichte van partijen die aan beide verkiezingen willen deelnemen. De Kiesraad heeft voorgesteld de Kieswet te wijzigen. Het uitgangspunt dient volgens de Kiesraad te blijven dat de voor de Tweede-Kamerverkiezingen geregistreerde aanduidingen ook kunnen worden gebruikt voor de Eerste-Kamerverkiezingen. Voor politieke groeperingen die alleen willen deelnemen aan de Eerste-Kamerverkiezingen zou een aanvullend register moeten worden gecreëerd.

14. Werkzaamheden van de Kiesraad ten aanzien van het onderzoek door Het Expertise Centrum

14.1 Voorgeschiedenis

De Kiesraad heeft naar aanleiding van een adviesaanvraag van 3 juni 1998 van de toenmalige staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, mr. J. Kohnstamm, een commissie ingesteld die zich bezig houdt met geautomatiseerde verkiezingsprocessen. Deze subcommissie Verkiezingen en Automatisering heeft onder meer als taakopdracht het huidige gebruik van automatisering in verkiezingsprocessen te inventariseren, de mogelijkheden om verkiezingsprocessen verder te automatiseren, te onderzoeken en waar nodig voorstellen ter verbetering op dit terrein uit te werken. De subcommissie heeft Het Expertise Centrum opdracht gegeven het huidige gebruik van automatisering in het verkiezingsproces te inventariseren en waar nodig voorstellen tot verbetering en nadere regulering daarvan te doen. Het Expertise Centrum heeft medio 1999 een rapport uitgebracht. Het rapport van Het Expertise Centrum moet worden beschouwd als een

tussenrapportage en dient als basisdocument voor een vervolgonderzoek naar de mogelijkheden om verkiezingsprocessen verder te automatiseren.

14.2 Stand van zaken

Na een offerteprocedure heeft de Kiesraad eind 1999 besloten het vervolgonderzoek naar de mogelijkheden om verkiezingsprocessen verder te automatiseren, zodanig dat er voor de kiezers minder drempels zijn om een stem uit te brengen, het verkiezingsproces wordt vergemakkelijkt en de vaststelling van de uitslag zorgvuldiger en sneller kan plaatsvinden, te gunnen aan Het Expertise Centrum.

Het Expertise Centrum voerde tegelijkertijd in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een definitiestudie uit ten aanzien van (experimenten met) 'Kiezen op Afstand'.

Aangezien een dergelijke definitiestudie voor een deel het onderzoek van de Kiesraad zou overlappen is in overleg met de Kiesraad, het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Het Expertise Centrum besloten de definitiestudie en het onderzoek van de Kiesraad te integreren. Twee leden van de Kiesraad hebben zitting genomen in de begeleidingscommissie van dit onderzoek; één lid heeft zitting genomen in de klankbordcommissie.

De opdrachtformulering voor het onderzoek is tweeledig.

1. Voer een definitiestudie uit, gericht op het uitvoeren van een of meer grootschalige *pilots* bij de verkiezingen in 2003 met 'Kiezen op Afstand' en werk hierin alle relevante aspecten op bestuurlijk, organisatorisch en technisch en juridisch terrein in evenwichtige samenhang met identieke diepgang uit.
2. Onderzoek de mogelijkheden van verdere automatisering van de processtappen van het kiesproces die niet binnen de *scope* van 'Kiezen op Afstand' liggen, zodanig dat het verkiezingsproces wordt vergemakkelijkt en de vaststelling van de uitslag zorgvuldiger en sneller kan plaatsvinden.

Op 21 juli 2000 heeft Het Expertise Centrum het eindrapport 'Definitiestudie Kiezen op Afstand' uitgebracht. Dit rapport betreft de uitwerking van het eerste deel van de opdrachtformulering. Het tweede gedeelte van de opdrachtformulering zal in 2001 ter hand worden genomen.

15. Slotopmerkingen

De leden van de Kiesraad zijn dank verschuldigd aan de medewerkers van het secretariaat, voor de wijze waarop zij in het jaar 2000 hun werkzaamheden hebben verricht.

De adviezen van de Kiesraad zijn in te zien op de website van de Kiesraad. Het adres luidt als volgt: www.minbzk.nl/grondwet/kiesraad/publicaties

Samenstelling Kiesraad

Mr. F.J.W.M. van Dooren, voorzitter
Vice-president Rechtbank Rotterdam

Mw. drs. I. Günther, ondervoorzitter
Waarnemend burgemeester van Bergen

Leden

Mr. C. Borman
Voormalig juridisch adviseur ministerie van BZK

Mr. T. Elzenga
Burgemeester van Naaldwijk

Dr. J.A.O. Eskes
Oud universitair docent staatsrecht, Universiteit Utrecht

R.T.B. Heemskerck
Voormalig hoofd verkiezingen van de gemeente Den Haag,
thans zelfstandig adviseur

Mr. T. Nijenkamp
Directeur Burgerzaken en Gemeentebelastingen van de gemeente Utrecht,
voorzitter Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken

Secretariaat

Secretaris

- mw. mr. drs. A.G. van Dijk

Adjunct-secretaris

- mw. mr. C.A.R. de Beus

Ambtenaar van de Kiesraad

- mw. M.J. Willemse